

Acta Juris Stetinensis

2021, nr 3 (vol. 35), 199–202
ISSN (print): 2083-4373 ISSN (online): 2545-3181
DOI: 10.18276/ais.2021.35-13

Andrzej Gawliński

dr

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

e-mail: andrzej.gawlinski@uwm.edu.pl

ORCID: 0000-0002-2081-0380

Konrad Burdziak, *Samobójstwo w prawie polskim*

Wolters Kluwer, Warszawa 2019, ISBN 9788381607094, ss. 195

Od wieków samobójstwo jest przedmiotem ożywionej dyskusji. Pozostaje w kręgu zainteresowania m.in. filozofów, socjologów, psychologów, kulturoznawców, a także prawników. Nie da się ukryć, że były – i wciąż są prowadzone – rozważania na temat prawa człowieka do targnięcia się na własne życie. Nastawienie społeczeństwa do tego czynu czy kontekst religijny oraz kulturowy dawały wyraz w jego penalizacji lub jej braku. Samobójca podlegał ocenie moralnej i prawnej. Przez jednych był stygmatyzowany i uznawany za grzesznika, dla innych jawił się jako bohater, często odbierający sobie życie w imię ważnej idei. Wielowymiarowość i złożoność zjawiska powoduje, że dziś trudno dokonać jednej, ogólnej oceny. Należy jedak stwierdzić, że tak naprawdę żadna grupa społeczna, a także systemy prawne nie pozostają obojętne wobec samobójstwa.

Odkąd zauważyliśmy, że samobójstwo to problem jednostki, mający w wielu przypadkach związek z zaburzeniami psychicznymi, zmieniło się postrzeganie tego aktu również przez prawo karne. Przestaliśmy karać samobójców. Ten trend

uwidacznia się w większości aktualnie obowiązujących kodeksów karnych. Dawniej jednak, bez względu na skutek – czy samobójstwo zakończyło się zgonem, czy była to jedynie próba samobójcza – różnie przedstawiała się odpowiedzialność karna osoby dokonującej zamachu na własne życie. Balansowaliśmy pomiędzy stanowczym zakazem samobójstw a cichym przyzwoleniem.

Według Kodeksu karnego z 1997 roku w Polsce samobójstwo nie jest penalizowane. Odpowiedzialność karna grozi za czyny polegające na doprowadzeniu człowieka do targnięcia się na własne życie (art. 151 k.k., art. 207 § 3 k.k., art. 352 § 3 k.k., art. 190a § 3 k.k.). Na ten temat powstało już wiele publikacji. Wydaje się, że nader szczegółowo przeanalizowane zostały powyższe przestępstwa. Omówiono zarówno aspekty karne, jak i kryminalistyczne czy kryminologiczne.

Jaki jest jednak status samego samobójstwa na gruncie prawa polskiego? Na to pytanie stara się odpowiedzieć Autor recenzowanej monografii – Konrad Burdziak. Sam temat rozważań jest bardzo trafnie wybrany. We wstępie K. Burdziak zwraca uwagę, że aktualna charakterystyka stosunku prawa polskiego do samobójstwa jest uproszczona. Nie sposób się z tym nie zgodzić. Dokonujemy wykładni wspomnianych przestępstw, a tak naprawdę niewielu z nas skupia się na próbie określenia statusu samobójstwa w prawie polskim w ogólności.

Słuszne więc jest, że autor w swojej publikacji odchodzi od analizy art. 151 k.k., art. 207 § 3 k.k., art. 352 § 3 k.k., art. 190a § 3 k.k., czy też nie prowadzi dyskusji na temat innych aspektów samobójstwa – psychologicznych, biologicznych, socjologicznych itd. Ścisłe trzyma się obranych przez siebie ram.

Monografia składa się z pięciu rozdziałów, wstępu i zakończenia. Uzupełnia ją wykaz skrótów oraz bibliografia licząca ponad 200 pozycji. Odnieść można wrażenie, że autor wykorzystał większość dostępnych publikacji z zakresu prawa, dotyczących problematyki samobójstw.

We wstępie K. Burdziak uzasadnia cel swojej pracy – w czterech punktach przedstawia argumentację za zasadnością podjęcia przez niego tematu, a także prezentuje metodę badawczą i opisuje strukturę pracy. Zastosowanie metody dogmatyczno-prawnej pozwoliło na kompleksową i wszechstronną analizę materiału normatywnego. Z jednej strony w pracy są szeroko cytowane dzieła i poglądy innych autorów, z drugiej natomiast autor wyraża własne poglądy. Często krytycznie podchodzi do utartych schematów czy wykładni, skrupulatnie uzasadniając swoje stanowisko. Świadczy to o jego dojrzałości jako naukowca oraz, przede wszystkim, znacznej wiedzy w zakresie poruszanego zagadnienia.

Właściwe zdefiniowanie samobójstwa rodzi wiele problemów. W literaturze, zarówno specjalistycznej, jak i popularnonaukowej, możemy się spotkać z m.in. określeniami: „samobójstwo”, „targnięcie się na własne życie”, „akt samobójczy” czy też „próba samobójcza”, „samobójstwo udane”, „samobójstwo skuteczne”

– wskazujące bezpośrednio na skutek w postaci śmierci lub jej braku. Na co dzień także operujemy tymi pojęciami. Nie bez powodu problematyka ta została ujęta w rozdziale pierwszym: *Znaczenie słowa „samobójstwo” w języku ogólnym i w literaturze oraz próba utworzenia własnej definicji*. Oprócz etymologii słowa „samobójstwo”, przybliżenia jego znaczenia w języku ogólnym/powszechnym (autor przytacza definicje słownikowe) czy zebrania dotychczasowych definicji, na wielkie uznanie zasługuje stworzenie własnej definicji. Autor nie poprzestaje na biernym zajęciu stanowiska czy analizie poszczególnych publikacji, ale swoją pracą uzupełnia ważną lukę definicyjną, balansując na pograniczu prawa karnego i suicydologii.

Rozdział pierwszy jest kluczowy i odgrywa niezwykle ważną rolę w kontekście całej monografii. Bez wyjaśnienia definicji trudno byłoby bowiem przeanalizować status samobójstwa w prawie polskim. Wiele było prób obszernego wyjaśnienia znaczenia pojęcia samobójstwa, tak by zawrzeć najważniejsze właściwości tego czynu. Każda z propozycji – jak zwraca uwagę K. Burdziak – poddawana była jednak krytyce. Faktycznie, zauważalny jest brak jednolitości w samych definicjach i jej poszczególnych elementach. Autor na dowód przytacza wiele z nich, m.in. stworzonych przez Światową Organizację Zdrowia (WHO), francuskiego socjologa, pioniera w zakresie suicydologii, É. Durkheima czy E. Stengela, B. Hołysta i innych.

W rozdziale pierwszym autor wskazuje także na bliski związek zjawiska samobójstwa ze zjawiskiem zabójstwa, znajdujący również odzwierciedlenie w bliskim związku słowa „samobójstwo” ze słowem „zabójstwo”. Rozdział kończą natomiast rozważania na temat eutanazji.

Rozdział drugi *Znaczenie słowa „samobójstwo” na gruncie polskiego prawa* zawiera analizę określeń obecnych w prawie polskim – „targnięcie się na własne życie” (art. 151 k.k.; art. 207 § 3 k.k.) i „samobójstwo” (art. 833 k.c.) oraz przedstawienie własnej koncepcji Autora.

W rozdziale trzecim, *Samobójstwo a Konstytucja RP*, K. Burdziak skupia się na art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Prowadzi rozważania dotyczące ochrony życia człowieka i jego autonomii. Nie pomija takich zagadnień jak godność i wolność człowieka. Stawia pytanie zasadnicze – czy samobójstwa są w Polsce zakazane i czy wyraz temu daje wspomniany zapis Konstytucji? Autor zwraca uwagę na to, że problem tak naprawdę leży nie w ustaleniu wzajemnej relacji względem siebie poszczególnych wolności i praw przewidzianych w Konstytucji RP, lecz przede wszystkim w określeniu, czy targnięcie się na własne życie/popełnienie samobójstwa uznać należy za naruszenie zasady godności człowieka, czy też za najdalej idący przejaw wynikającej z tej zasady autonomii.

Przyczyną tego rodzaju wątpliwości – jak wskazuje K. Burdziak – jest w szczególności art. 38 Konstytucji RP, a ponadto niezwykle ogólne formuły konstytucyjne, z którymi mamy do czynienia na gruncie wszystkich diskutowanych przepisów.

Rozdział czwarty – *Samobójstwo a prawo polskie* rozpoczyna opis historii regulacji prawnych dotyczących samobójstwa. Autor przytacza najważniejsze akty prawne czy też wymiary kary za samobójstwo od starożytności i średniowiecza po współczesność. Na uwagę zasługuje podrozdział *Samobójstwo a polski Kodeks karny* oraz analiza art. 162 k.k., gdzie postawiono ważne pytanie o to, czy celem przepisu art. 162 § 1 k.k. jest zwalczanie samobójstw (prób samobójczych), czy też nie.

Dla mnie jako kryminalistyka niezwykle cenne są rozważania na temat samobójstwa ze sprowokowanym udziałem policjanta. Prawo karne od zawsze interesowało się zjawiskiem samobójstwa, co podkreśla autor recenzowanej monografii. Zamachy, w których samobójca wykorzystuje funkcjonariusza, są co prawda w Polsce znane, jednak dotychczas nie spotkały się z większym zainteresowaniem ze strony przedstawicieli polskiej doktryny prawa karnego. To specyficzne zdarzenia, w których osoba mająca myśli samobójcze postanawia zginąć z ręki innego człowieka. W USA notowanych jest wiele tego typu przypadków, co znajduje wyraz w licznych opracowaniach na ten temat. W Polsce *suicide by cop/blue suicide* są rzadko komentowane, tak więc fragment o nich w monografii *Samobójstwo w prawie polskim* uznać należy za wartościowy. Poza tym autor odnosi się do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka czy Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej.

W rozdziale piątym – *Samobójstwo a inne polskie akty prawne* K. Burdziak analizuje samobójstwo w odniesieniu do kodeksu karnego wykonawczego (samobójstwa popełniane przez więźniów), ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (umieszczonych w zakładzie poprawczym, schronisku dla nieletnich bądź w młodzieżowym ośrodku wychowawczym), a także ustawy o ochronie zdrowia psychicznego.

Pod względem technicznym monografia nie budzi jakichkolwiek zastrzeżeń. Poszczególne rozdziały i podrozdziały są ze sobą spójne. Sporym plusem publikacji jest zwięzłe podsumowanie każdego rozdziału.

Trudno nie odnieść wrażenia, że *Samobójstwo w prawie polskim* wypełnia pewną lukę w literaturze przedmiotu. Brakowało dotąd kompleksowego opracowania, w którym gruntownie zostałyby przeanalizowany status samobójstwa w prawie polskim. Zadaniem każdego recenzenta jest obiektywna, ale też lekko krytyczna ocena przedłożonej mu pracy. W przypadku monografii doktora K. Burdziaka nie było to zadanie łatwe. Autor, prawnik i suicydolog, nie zostawił tak naprawdę żadnych niedopowiedzeń czy niejasności w swoich rozważaniach. To powoduje, że praca zasługuje na bardzo wysoką ocenę.